

**Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 5 hallituksen esityksen johdosta
eräitä opetustoimessa toteutettavia säästötoimenpiteitä koskevaksi
lainsäädännöksi**

Eduskunta on 4 päivänä kesäkuuta 1991 lähettänyt sivistysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi otsikossa mainitun hallituksen esityksen n:o 34.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina apulaisosastopäällikkö Jukka Sarjala opetusministeriöstä, hallintojohtaja Kari Pitkänen ja ylijohtaja Aslak Lindström opetushallituksesta, koulutoimenjohtaja Alpo Reinivaara Tampereen kaupungista, rehtori Eero Väättäinen Itä-Hakkilan ala-asteelta, apulaisosastopäällikkö Simo Juva Suomen Kaupunkiliitosta, apulaisosastopäällikkö Matti Rasila Suomen Kunnallisliitosta, jaostopäällikkö Margareta Nygård Finlands svenska kommunförbundista, neuvottelujohtaja Erkki Kangasniemi Opettajien Ammattijärjestö OAJ:sta, puheenjohtaja Sirkka-Liisa Tarjamo Itä-Uudenmaan opettajien ammattiyhdistyspiiristä, puheenjohtaja Kaija Paaso Koillismaan opettajien ammattiyhdistyspiiristä, puheenjohtaja Tapani Rönkkö Pohjois-Karjalan opettajien ammattiyhdistyspiiristä, puheenjohtaja Harri Aartelo Etelä-Karjalan opettajien ammattiyhdistyspiiristä, pääluottamusmies Eero Pilvinen Tampereen opettajien ammattiyhdistyspiiristä, hallituksen jäsen Matti Pitkänen Ammatillisten Opettajien piiristä, koulutuspäällikkö Usko Lahti Suomen ammatillisten oppilaitosten liitosta, toiminnanjohtaja Jyrki Jokinen Kansalais- ja työväenopistojen liitosta, pääsihteeri Heikki Sederlöf Suomen kansanopistoyhdistyksestä, puheenjohtaja, yliopettaja Markku Aunola Suomen erityiskasvatuksen liitosta, toiminnanjohtaja Pirkko Lahti Suomen Mielenterveysseurasta, puheenjohtaja Seija Kirvesniemi Suomen Ammattiin Opiskelevien Keskusliitto SAKKI ry:stä ja puheenjohtaja Pasi Laitala Suomen Lukiolais-ten Liitosta.

Hallituksen esitys. Esityksessä ehdotetaan julkisten menojen karsimiseksi peruskoulun, lukion sekä kansalais- ja työväenopistojen opetukseen käytettävissä olevaa tuntimäärää alennettavaksi.

Vähennys laskettaisiin peruskoulun ja lukion osalta säännösten mukaan määräytyvästä enimmäistuntimäärästä ja kansalais- ja työväenopistojen osalta työvuonna 1989–90 järjestetyn opetuksen määrästä. Vähennys olisi yleissivistävässä koulutuksessa viisi prosenttia ja kansalais- ja työväenopistoissa 10 prosenttia. Tuntimäärää vähennettäisiin myös eräissä valtion ylläpitämisessä ja yksityisissä peruskoulu- ja lukio-opetusta antavissa oppilaitoksissa sekä ammatillisessa koulutuksessa. Oppilaitosten ylläpitäjät voisivat itse päättää, miten tuntimäärän leikkaus kohdennettaisiin saman ylläpitäjän eri koulujen ja oppilaitosten kesken.

Kansanopistoissa ehdotetaan alennettavaksi valtionavun määrää 10 prosenttiyksiköllä. Muutos ei koskisi ammatillista peruskoulutusta eikä peruskoulu- ja lukiolinjoilla annettavaa opetusta.

Lisäksi ehdotetaan iltalukioiden ja lukion iltalinjojen oppilailta poistettavaksi oikeus maksuttomaan ateriaan sekä säädettyä kansalais- ja työväenopistojen opiskelijoille erillinen ilmoittautumismaksu. Oikeus maksuttomaan ateriaan olisi tarkoitus poistaa myös ammatillisten oppilaitosten iltapöydästä.

Säästötoimenpiteiden toteuttamiseksi ehdotetaan säädettyä erillinen laki. Laki olisi väliaikainen ja se koskisi kahta lain voimaantulon jälkeen alkavaa lukuvuotta.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan hetken se on hyväksytty ja vahvistettu.

Valiokunnan kannanotot. Ottaen huomioon hallituksen esityksen perusteluissa mainitut valtiontaloudelliset syyt ja sen, että säästötoimenpiteet ehdotetaan säädettyä vain kahdeksi lukuvuodeksi, valiokunta pitää hallituksen esitykseen sisältyvää lakiehdotusta tarpeellisenä ja katsoo voivansa puoltaa sen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Valiokunta korostaa koulutuksen ja sivistyksen merkitystä kansallisena voimavarana. Valio-

kunta toteaa, että säästötoimenpiteillä ei edistetä yksimielisesti hyväksyttyjä koulutuksen kehittämistavoitteita. Sen vuoksi valiokunta pitää tärkeänä lakiehdotuksen määräaikaisuutta ja painottaa, että opetuksen sisällöillä on oleellinen merkitys korkeatasoisen koulutuksen takaajana. Samoin valiokunta pitää välttämättömänä, että lakia käytäntöön sovellettaessa säästöpäätökset kohdennetaan siten, ettei yksityisen oppilaan asema heikkene.

Lakiehdotuksen 2 §:n 1 momentissa ehdotetaan kansalais- ja työväenopistojen valtionapuun oikeuttavaa enimmäistuntimäärää vähennettä-

väksi yhden työvuoden eli työvuoden 1989—90 tasosta. Valiokunta katsoo, että tarkasteluajanjakso tulisi sitoa kahteen työvuoteen, ja ehdottaa tätä koskevaa muutosta 2 §:n 1 momenttiin.

Valiokunta ehdottaa voimaantulosäännöksen päivää ja kuukautta koskevan kohdan jättämistä auki mahdollisten tulkinnanvaraisuuksien välttämiseksi.

Edellä esitetyn perusteella sivistysvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

L a k i

eräksi yleissivistävää koulutusta ja aikuiskoulutusta koskeviksi väliaikaisiksi järjestelyiksi

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

2 §

Tämän lain voimaantulon jälkeen ensinnä alkavina kahtena työvuotena kansalais- ja työväenopistojen valtionapuun oikeuttavaan opetukseen käytettävissä oleva enimmäistuntimäärä on sen estämättä, mitä kansalais- ja työväenopistojen valtionavusta annetussa laissa (521/62) säädetään sekä sen nojalla erikseen säädetään ja

määrätään, 10 prosenttia alempi kuin työvuonna 1989—90, *ei kuitenkaan enempää kuin 15 prosenttia alempi kuin työvuonna 1990—91.*

(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

3 ja 4 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

5 §

Tämä laki tulee voimaan *(poist.)* päivänä *(poist.)* kuuta 199 .

Helsingissä 5 päivänä kesäkuuta 1991

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Jouppila, varapuheenjohtaja Astala ja jäsenet Ala-Harja, Aula, von Bell (osittain), Gustafsson, Hacklin, Laakso,

Lehtinen, M. Pietikäinen, Pykäläinen, Rätty, Suhola, Toivonen, Tykkyläinen ja Virrankoski sekä varajäsenet A. Ojala (osittain) ja Puhakka.

Vastalauseita

I

Lakiehdotus eräksi yleissivistävää koulutusta ja aikuiskoulutusta koskeviksi väliaikaisiksi järjestelyiksi on jyrkässä ristiriidassa eduskunnan

viime syysistuntokauden lopulla koulutuspoliittisen selonteon käsittelyn yhteydessä hyväksymiä periaatteita vastaan. Eduskunta piti tärkeä-

nä, että laskusuhdanteen aikana ei koulutusmenoista tule säästää vaan koulutusta on juuri silloin tuettava entisestään. Myös Esko Ahon hallituksen ohjelma pitää koulutusta keskeisenä painopisteenä riippumatta taloudellisista suhdanteista. Julkisen vallan koulutusmenoihin käyttämää osuutta tulisi lisätä eikä supistaa.

Kansainvälistyminen edellyttää korkeaa koulutustasoa. Suomen kansainvälisten suhteiden kehitys vaatii meiltä pitkälle koulutettua työvoimaa. Koulutuksen tasosta olisi pidettävä jatkuvaa huolta turvaamalla kaikille koulutusmahdollisuuksien riittävä ja monipuolinen saanti. Myös työelämässä olevien tulee voida joustavasti siirtyä koulutuksen piiriin ja jälleen takaisin työelämään.

Lakiesityksen mukaiset säästöt opetusministeriön hallinnonalalla ovat kohtuuttoman suuret ja kohdistuvat olemassa olevaan toimintaan. Väliaikaiseksi, kahdeksi vuodeksi esitetty tuntikehyksen alentaminen peruskoulussa ja lukiossa on myös ikäluokkien välinen tasa-arvokysymys; toteutuessaan se jättäisi 1—2 ikäluokkaa muita vähäisemmälle koulutukselle. Lisäksi on olemassa vaara, että väliaikaisiksi tarkoitettut säästöt jäävätkin pysyviksi. Tuntimäärän alentaminen heikentää koulutuksen tasoa, suurentaa opetusryhmiä ja vaarantaa monipuolisen ainevalinnan mm. kielissä sekä taide- ja taitoaineissa. Harvinaisten kielten pienistä opetusryhmistä jouduttaisiin luopumaan. Varsinkin suurissa kouluissa levottomuus ja oppimisvaikeudet lisääntyisivät.

Koulutukseen liittyvien sosiaalisten etuuksien leikkaaminen ei ole perusteltua. Valiokunnassa ei ollut mahdollista selvittää, voidaanko iltaluokkien ja lukion iltalinjojen oppilaiden oikeus maksuttomaan ateriaan poistaa tai nostaa lukion ja ammatillisten oppilaitosten oppilaiden matkaedun järjestämisrajaa loukkaamatta opiskelijoiden oikeutta perusturvaan.

Erityisopetuksen tuntikehyksen resurssit ovat olleet nykyiselläänkin liian pienet. Suunnitellut supistukset tulevat ratkaisevasti huonontamaan opetusvaikeuksista kärsivien lasten asemaa. Vammaisten lasten kohdalla yhä enenevässä määrin käytetty yleisopetuksen integrointi loppu ja oppilaat ohjataan eri puolilla Suomea oleviin erityiskouluihin, mikä puolestaan lisää

kustannuksia ja huonontaa oppilaiden oikeusturvaa. Valiokunnan enemmistö ei hyväksynyt ehdotusta erityisopetuksen voimavarojen turvaamisesta.

Ammatillisissa oppilaitoksissa on lakiesityksen perustelujen mukaan tarkoitus vähentää opetustuntien määrää keskimäärin 10 prosentilla, mikä on kaksinkertainen määrä verrattuna yleissivistävän koulun supistuksiin. Valtionosuusrajoitusten viivästyminen, käyttökustannusten valtionosuusennakoiden pienentäminen ja kuntien sekä kuntainliittojen säästöohjelmat ovat jo merkittävästi vaikeuttaneet ammatillisten oppilaitosten toimintaa. Pienissä oppilaitoksissa on jo nyt ongelmia tuntien riittämättömyyden vuoksi. Suunniteltu 10 prosentin tuntikehyksen leikkaus lopettaa monet pienet, mutta alueellisen tasa-arvon ja elinkeinoelämän tarpeiden kannalta välttämättömät linjat kokonaan. Suuremmissa ammatillisissa oppilaitoksissa tuntikehyksen leikkaaminen vie mahdollisuuden toteuttaa erityisopetusta, mukautettuja opetussuunnitelmia, työn suunnittelua ja osastojen välistä yhteistyötä.

Aikuisopetukseen, kansalais- ja työväenopistoihin sekä kansanopistoihin lakiesityksen kohdistamat säästöesitykset ovat kohtuuttomia. Nämä opistot antavat arvokkaita koulutuspalveluja ja mahdollisuudet omaehtoiseen opiskeluun. Esitetty enimmäistuntimäärän vähennys kaventaisi opistojen koulutuspalvelujen tarjontaa ja kansalaisten mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen.

Kansanopistot ovat osallistuneet jo säästötoimiin yli 50 miljoonalla markalla valtionavun maksamattomien lopputilityksien johdosta. On tärkeää, että kansanopistojen valtionavusta annetun lain tarkoittama tuki maksetaan opistoille kohtuullisessa ajassa ilman viivästyksiä opistojen jätettyä niiltä edellytetyt hakemukset, tilitykset ja menoselvitykset ajoissa.

Koulutusmenot eivät ole kulutusmenoja vaan sijoituksia tulevaisuuteen. Siksi säästötoimet tulee kohdistaa muualle kuin koulutukseen.

Edellä mainituilla perusteilla ehdotamme,

että valiokunnan mietintöön sisältyvä lakiehdotus hylättäisiin.

Helsingissä 5 päivänä kesäkuuta 1991

Marja-Liisa Tykkyläinen
Iiris Hacklin
Aarno von Bell

Heli Astala
Jaakko Laakso
Arja Ojala

Tuija Maaret Pykäläinen
Pekka Rätty
Jukka Gustafsson

II

Hallituksen lakiehdotusta eräiksi yleissivistävää koulutusta ja aikuiskoulutusta koskeviksi väliaikaisiksi järjestelyiksi ei mielestämme tulisi hyväksyä, mitä näkemystä olemme tarkemmin perustelleet edellä olevassa toisessa vastalauseessa. Mikäli lakiehdotus kuitenkin hyväksytään, olemme sitä mieltä, että sen sisältöä tulisi muuttaa niin, että suunnitellut supistukset eivät ratkaisevasti huononna erityisopetusta tarvitsevien lasten asemaa. Lakiehdotus vaarantaa erityisesti ns. yleisopetuksen integroinnin, josta on viime aikoina saatu hyviä kokemuksia. Näin ollen katsomme, että lakiehdotuksen ensimmäistä pykälää on muutettava siten, että tukiopetuksen lisäksi myös erityisopetus jätettäisiin supistusten ulkopuolelle.

Valiokunnassa olemme ensisijaisesti olleet sitä mieltä, että lakiehdotus tulisi hylätä, mutta jos näin ei käy niin ehdotamme yksityiskohtaisen sisällön osalta,

että valiokunnan mietintöön sisältyvä lakiehdotus hyväksyttäisiin muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena mutta 1 § hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

1 §

Tämän lain voimaantulon jälkeen ensinnä alkavina kahtena lukuvuotena peruskoulun ja lukion oppiaineiden opetukseen käytettävissä oleva kokonaistuntimäärä, peruskouluissa tukiopetukseen ja erityisopetukseen varattavaa tuntimäärää lukuunottamatta, on viisi prosenttia alempi kuin mitä peruskoululain 31 §:ssä, lukiolain 21 §:ssä, Suomalais-venäläisestä koulusta annetun lain 7 a ja 7 b §:ssä, Helsingin ranskalais-suomalaisesta koulusta annetun lain 7 a ja 7 b §:ssä ja harjoittelukoululain 10 ja 11 §:ssä säädetään sekä mainittujen lakien nojalla erikseen säädetään ja määrätään.

(2 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)

Helsingissä 5 päivänä kesäkuuta 1991

Tuija Maaret Pykäläinen
Aarno von Bell
Jaakko Laakso

Pekka Rätty
Iiris Hacklin
Jukka Gustafsson

Heli Astala
Arja Ojala
Marja-Liisa Tykkyläinen